

מלחמה – הרתעה או ניצחון (א')

ברנרד סמית

הגוף המזרח תיכוני את השתל הציוני הזר. הדבר עלול להימשך עשר שנים, מאה שנה או שלוש מאות שנה כפי שקרה לממלכות הצלבנים, אולם אף על-פי שיתמהמה, בוא יבוא.³

בהמחישו את מה שהפרשן הפוליטי וההיסטוריון שמואל כץ מכנה: "השלכות העתיד שחור שחוזים מנהיגי מצרים למדינת ישראל",⁴ הציע ד"ר בוטרוס גאלי, מי שהיה שר החוץ המצרי ב-1975, כי ערבים "מתונים" יכולים לקבל את קיומה של מדינה יהודית במזרח התיכון רק אם תהיה תלויה ברצונם הטוב של הערבים ומשולבת בתוך האומה הערבית.

האם תסכים ישראל להיות חלק מן האזור? או האם הציונות מטבע קיומה מונעת מישראל להתבולל במולדת הערבית?... האם תהפוך ישראל לעם יהודי בעל אופי ערבי בקרב איחוד העמים הערבים? או... האם יימשך הסכסוך עשרות שנים ומלחמה ערבית-ישראלית חמישית תפרוץ ואחריה מלחמה ששית ושביעית?⁵

האסטרטגיה נותרה אמנם בעינה, אולם הטקטיקה השתנתה.

את מקום שדה הקרב הקונבנציונלי תפסה לוחמת גרילה / טרור ולוחמה דיפלומטית, כלכלית, חברתית ודמוגרפית.⁶ הערבים מצפים ליום שבו המדינה היהודית תיחלש די הצורך בשל סכסוך פנימי, ריקבון ומאמצים ערביים. הם מאמינים כי יום זה יוחש על ידי התמעטות הסיוע האמריקאי בסופו של דבר. מזכיר המדינה לשעבר, הנרי קיסניג'ר, מספר על מנהיג ערבי שאמר לו: "אתם האמריקאים בגדתם בווייטנאם; לבטח תזנחו את טייוואן; ואנו, הערבים, נמתין עד שישראל תימאס עליכם."⁷

שני העיקרים הם: ראשית, הערבים אינם מקבלים את ישראל. לכל היותר, כמה ממשלות ערביות המבינות את הפיצול והחולשה הערביים, מכירות בישראל שאין ביכולתם להביסה מבחינה צבאית.⁸ במדינות מזרח תיכוניות שבהן שולט החוק האסלאמי, ישראל היא עצם

ספרטה נמנעה מאלימות כלפי אתונה מתוך כבוד לעוצמתה, אולם משנראה היה כי מעמדה הצבאי של אתונה נחלש, לא בוששה האלימות לבוא.¹

חסינות רבת שנים מפני סכנה הובילה לקיצוצים הולכים וגוברים בתקציב הצבא [של האימפריה הביזנטית] וגרמה להשהיה ולצמצום של הצבא. לאחר מכן, כוחם העולה של הטורקים הסלגיוקים... הביא במאוחר להתעוררות הצורך בחידוש ההתחמשות... במקום להקדיש זמן לאימון הצבא פתח [רומנוס דיוגנס, האימפרטור הביזנטי, ב.ס.]. במערכה התקפית בטרם עת... התבוסה היתה כה מוחצת והרסנית עד כי הטורקים יכולים היו עד מהרה לפלוש אל רוב שטחה של אסיה הקטנה.² הרוצה בשלום, ייכון למלחמה.

■ האיום

הערבים מעולם לא ויתרו על סילוק ישראל מן האזור. ב-1980 הסביר העיתונאי וההיסטוריון פיטר מנספילד (Mansfield) את הגישה הערבית:

אין ספק כי כל ערבי ישמח אם מדינת ישראל תיעלם... היום יש בקרב הערבים שתי אסכולות, שההבדל ביניהן קל. יש המוכנים לקבל את קיומה של ישראל בגבולותיה שלפני 1967 ויש המאמינים כי אם ימשיכו הערבים בלחץ דיפלומטי, כלכלי וצבאי משולב, תתפורר מדינת ישראל ותקמול....

האמונה המונחת ביסוד גישתם הפוליטית של הערבים, "מתונים" ו"קיצוניים" כאחד, היא כי בסופו של דבר ידחה

ההיסטוריון **ברנרד סמית** (Smith), היה איש מחקר וכתב של "אמריקאים למען ישראל בטוחה" (Americans For A Safe Israel) בניו-יורק. הוא כתב, בין השאר, על סוגיית פירוז חבלי ישי"ע, עקרונות המלחמה של הערבים בישראל, טרור של אש"ף, ועוד. זהו מאמרו הראשון בתיב.

התקועה בגרונן יום יום. דבריו של רוברט סאטלוף (Satloff) בירדן, ב-1986, עודם תקפים גם היום לגבי כל מדינות ערב: "רוב הפעילים האסלאמיים טרם החלו להסתגל לרעיון של מדינה יהודית על מה שהם רואים כאדמה מוסלמית. רוב המוסלמים פשוט אינם מקבלים את רעיון קיומה של ישראל ושום ויתורים והסדרים לא יקנו מהם שלום עם ישראל".⁹

שנית, לערבים יש סבלנות. הם מחכים להיחלשות המדינה היהודית. בינתיים, הם בונים את כוחם הקונבנציונלי ובעת ובעונה אחת מגבירים את עוצמת האמלי"ח להשמדה המונית ומערכי טילים. ההתעצמות מתאפשרת באמצעות מכירות גדולות של נשק וטכנולוגיה ממדינות האיחוד האירופי, סין, צפון קוריאה, רוסיה וארצות הברית. העסקאות המזיקות ביותר מבחינתה של ישראל הן אלה המחזקות את תקוותיה הגרעיניות של איראן ומלוות במכירות של מערכות שיגור. ישראל מודאגת גם ממכירת פלטפורמות של נשק קונבנציונלי, תותחים ותחמושת למצרים, ערב הסעודית וירדן וכן למדינות המפרץ העלולות להעביר את הנשק למדינות העימות, לפני מלחמה ובמהלכה.¹⁰ עסקות נשק אלה עלולות לכרסם ביתרון האיכותי של ישראל.¹¹ באותה מידה מדאיגות גם ההשתתפות הערבית בתמרונים עם צבא ארה"ב ועם צבאות מערביים אחרים והחדרת דוקטרינת הלחימה האמריקאית אל כוחות היבשה המצריים תחת הדוקטרינה הסובייטית.

סוריה ואיראן ממשיכות בסכסוך באמצעות שליח לבנוני. במשך שש שנים, הן חימשו את לוחמי הגרילה של חיזבאללה, ואיראן אימנה אותם לכוח לוחם מוכשר ובעל יכולת. אם לא יפורקו מנשקם בעקבות המלחמה האחרונה, הם יהיו תוספת לכוחה של קואליציית מלחמה נגד ישראל, לכשתקום.

ברנד לואיס ניסח את מצבה של ישראל כ"מדינה מכותרת, הנמצאת בנחיתות מספרית ובנחיתות של כלי נשק לעומת שכנותיה המסרבות להכיר בעצם זכותה להתקיים..."¹²

מלחמה בקנה מידה נרחב שבה תהיה ישראל מעורבת תתחולל כאשר איראן, לאחר שתצליח לייצר נשק גרעיני הכולל תשתית של מערכות שיגור, תתקיף את ישראל, בעצמה או יחד עם קואליציה של מדינות ערביות. בהרצאה באוניברסיטת טהרן, בדצמבר 2001, אמר הנשיא לשעבר עלי אכבר האשמי רפסנג'ני כי "...דבר לא יישאר מישראל לאחר שתיפול עליה פצצת אטום אחת, בעוד שהתקפה דומה מצדה של ישראל לא תגרום לנו אלא נזק."¹³ אם העולם המוסלמי ולא הלאומנות האיראנית עומד בראש מעייניהם של המנהיגים האיראנים, אזי האיום על ישראל גדול יותר מכפי שניתן להעלות על הדעת. אם נביא בחשבון את המשיכה של אסלאמיסטים קנאים לפעולות התאבדות כדי לקדם את הג'יהאד, עלולה הכרזתו של רפסנג'ני

להצביע על נכונות להקריב מיליוני איראנים וחלק מאיראן כדי למחוק את ישראל בעוד שרוב רובו של "בית האסלאם" לא ייפגע כלל. אם יהיה זה אכן האינטרס של ממשלה איראנית, אין עוד תוקף לכל התיאוריות של הרתעה באמצעות מכה שניה.

מלחמה אפשרית גם במקרה שתיווצר ברית באמצעות מהומות מתואמות במצרים, ירדן, ערב הסעודית או מדינות המפרץ, שמקורן בממשלות אסלאמיות פונדמנטליסטיות; או במקרה של חולשה ישראלית אמיתית או למראית עין ברוח לחימה ובמוכנות צבאית ואמונה מצד מדינות ערב כי העליונות הצבאית נוטה לטובתן. אם במצרים או בערב הסעודית תשלוטנה ממשלות בנוסח איראן, ייפלו לידי פונדמנטליסטים קיצוניים אוצרות של נשק מודרני וצבא מאומן לפי דוקטרינת הלחימה האמריקאית.¹⁴ הערבים ייכנסו למלחמה חמושים יותר מאשר אי-פעם.

ישראל עלולה למצוא עצמה מעורבת בו-זמנית בלוחמה קונבנציונלית, לוחמה כימית ולוחמת טילים. אם הערבים ישיגו הפתעה אסטרטגית, כלומר, צה"ל לא יהיה מסוגל למכת-מנע, תפגע ישראל על ידי מטחי טילים בליסטיים לטווח בינוני, בעלי רש"ק כימי, מסוריה, איראן, מצרים וערב הסעודית.¹⁵ מטחים אלה ילוו בטיולי שיוט המשוגרים ממטוסים,¹⁶ רקטות שתשוגרנה מבסיסים משוקמים של חיזבאללה בלבנון ועל ידי ערביי ארץ ישראל ממדינתם הפלשתינית.¹⁷ חלק הארי של נשק זה יחד עם פשיטות קומנדו פלשתיני וסורי שיחדרו לישראל משטח פלשתין בדרום ובמזרח, לפני פתיחת הפעולה ובמהלכה, ירוכזו בהוצאת בסיסי חיל האוויר הישראלי מכלל פעולה ובשיבוש גיוס המילואים.¹⁸

המדינה הפלשתינית תמלא תפקיד חשוב בקואליציה המורכבת ממצרים, סוריה, ירדן, ערב הסעודית, איראן, בסיוע מדינות צפון אפריקה והמפרץ. "אם מדינות ערביות/מוסלמיות יחליטו... לתקוף ביחד את ישראל... קווי הפעולה הצבאית יעברו דרך פלשתין, אשר מיקומה הגיאוגרפי וצבאה יהיו חיוניים לתכנון המערכה."¹⁹ אין ספק כי פלשתין תפר את סעיפי הפירוז בהסכם השלום שלה עם ישראל ותבנה כוח מזוין בן כ-100,000 חיילי חי"ר ולוחמי גרילה "...חמושים בנשק נ.ט, בטילי נ.מ, מרגמות, מקלעים, מוקשים, רקטות ואולי גם ארטילריה, יתקפו חיילי הצבא הפלשתיני יעדים צבאיים ואזרחיים..."²⁰ קירבת הכוחות הפלשתיניים למרכזים חשובים בישראל תאפשר להם ליצור תוהו ובוהו בערים ובכבישים "ובגלל העיכובים שתגרומונה יחידות פלשתיניות בגיוס מילואים ובתנועת טנקים, נגמ"שים ושיירות אספקה לחזית, ייאלץ צה"ל להפנות כוחות משמעותיים מצירי התנועה של האויב המתקדם כדי לדכא את הפעולות הפלשתיניות."²¹ ניתן לשער את ההשפעה על המאמץ המלחמתי כאשר מספר רב של חיילים סדירים או חיילי מילואים נאלצים לעסוק

במשימה כזו תוך כדי נפילות של אלפי רקטות וטילים ובשעה שהמדינה מותקפת על ידי כוחות אוויר ורקקע. שוו בנפשכם את הערים והכבישים הראשיים עמוסי אוכלוסייה מבוהלת החשה את השפעות הלוחמה הכימית או אף מודעת לסכנותיה. ראוי לזכור כיצד השפיעו טילים גם ללא רש"ק כימי. ב-1991 ישבו אזרחי ישראל בחדרים אטומים, חבושי מסכות גז. במהלך העימות האחרון עם חיזבאללה "הרקטות שיורה האויב מטילות אימה על המדינה", כותב אלוף דורון אלמוג:

"בעוד כ-10 שנים, השיפור בטווח ובדיוק שלהן עלול ליצור מצב שבו כל המדינה תהיה בסכנה וכל בית ובניין יהיו יעד. בשילוב של טכנולוגיות סלולריות ו-GPS עלול להיווצר מאגר רקטות קטלני המסוגל לשתק את כל מדינת ישראל... בעתיד, כל המדינה, כולל תל-אביב, ירושלים ובאר שבע, תהיה מטרה לאלפי רקטות בעלות דיוק רב. טיל מונחה ע"י מערכת GPS עלול לנחות בכל כתובת מוגדרת."²²

ערביי ארץ ישראל משפיעים משמעותית על ישראל גם לפני שהגיעו למעמד של מדינה ריבונית. מלחמתם נגד ישראל הורידה את המורל הצבאי והאזרחי הישראלי; סכומים ניכרים מתקציב המדינה מוקצים למלחמה וגורמים לקיצוץ בתקציבי המשרדים הממשלתיים האחרים; העסקים והתיירות נפגעים מדי עונה; מספר ימי המילואים הועלה וגרם להתייזבות נמוכה יותר של אנשים; ובשעה שיחידות צבא סדיר ומילואים עסוקות בחבלי יו"ש, נפגעים האימונים הרגילים. באוקטובר 2003 הכריז אלוף יפתח רון-טל מפקד כוחות היבשה בצה"ל:

"יש לנו חיילים שמעולם לא תרגלו התקפה על עמדה מבוצרת. יש לנו יחידות ארטילריה העסוקות בשטחים ולא הזדמן להן לירות בתותחיהן. למרבה הצער אופי הלחימה העירונית שבה אנו מעורבים עתה אינו מאפשר לנו לאמן חיילים במיומנויות לחימה מסורתיות ואנו מאבדים מיומנויות מסוימות."²³

לפעול נגד נקודות התורפה של הצד האחר. אופייני הוא שילוב של התחום האזרחי והצבאי עם נחישות פוליטית. פרנק הופמן (Hoffman) סבור כי "האתגר הגדול ביותר שלנו אינו נובע ממדינה הבוחרת גישה אחת אלא ממדינות או קבוצות הבוחרות מתוך תפריט שלם של שיטות וטכנולוגיות את מה שמתאים לתרבות האסטרטגית ולגיאוגרפיה שלהן."²⁴ במשך שש שנים שבהן התכונן חיזבאללה למלחמה, ממשלות ישראל ראו זאת ולא עשו דבר כדי למנוע את זרימת הרקטות והטילים ואת בניית הבונקרים והמנהרות. בשנת 2000, הוציא ראש הממשלה, אהוד ברק, את צה"ל מאזור הביטחון בדרום לבנון והעניק ניצחון לחיזבאללה, אשר טען כי השליך את הישראלים החוצה בכוח הזרוע. מייד לאחר מכן פתחו הפלשתינים במלחמתם. שוב היתה התיאוריה כי הכוח יאלץ את ישראל לסגת ואכן, אחרי שש שנות מלחמת גרילה/טרור פלשתינית פקד אריאל שרון על חורבן ההתיישבות ברצועת עזה וצה"ל נסוג אל מאחורי קו שביתת הנשק משנת 1949. יורשו של שרון, אהוד אולמרט, התעקש להוציא לפועל את הבטחת הבחירות שלו ולהחריב את ההתיישבות כולה ביו"ש. בינתיים, לא הייתה ישראל מסוגלת להפסיק את ירי רקטות הקסאם מעזה "המשוחררת". בהתאם לדרישה הבינלאומית לכינון מדינה פלשתינית בלב הארץ, ישראל עסקה בבחירת מפלגות וראשי ממשלה שהיו מוכנים לציית לדרישה זו. הוותיק על שטח אסטרטגי ועמו ויתור על העומק האסטרטגי המזערי שנותן לישראל ומסירתו לאויב, מוסבר בסיסמה: "השטח שעליו מוותרים יפרוז; פלשתינן לא תהיה איום." הצעה זו מתעלמת מן ההיסטוריה של פירוז, המוכיחה כי שטח מפורז סופו ששב והפך לשטח צבאי.²⁵

בצמוד לתוכניתה לנטוש את גבולה הפיזי היחיד ולהפקירו לפלישה מן היבשה, ישראל פוגעת גם ביכולתה להרתיע ולנצח מלחמות על ידי קיצוץ תקציבה הצבאי.

■ קיצוץ בתקציב הבטחון – שינוי סדר העדיפויות

אשר הכלכלה הישראלית נזקקה בדחיפות לרפורמה, בחר משרד האוצר בראשות נתניהו לקצץ במסים ולהפחית את התקציב. השר קיצץ קשות בתקציב הביטחון. ב-2002 עמד תקציב הביטחון על 39.5 מיליארד ש"ח. ב-2006 הוא ירד ל-33.7 מיליארד ש"ח.²⁶ לא היה חידוש בשחיקה זו. לדברי הכלכלן ובעל הטור ב ג'רוזלם פוסט, יונתן ליפוב, תקציב הביטחון במונחים ריאליים לא עלה משנת 1985 ועד 2000.²⁷ על ידי שחיקת התקציב הצבאי במקום להעלותו הטילו ממשלות ישראל בזו אחר זו לחץ תקציבי כבד על צה"ל. מחד גיסא, ממשלות מערביות ואחרות מספקות לכוחות המזוינים הערביים מערכות נשק מתקדמות. מאידך גיסא, מחירן של פלטפורמות הי-טק

■ תגובת ישראל – או כיצד לפגום בהרתעה

נוכח מלחמת ההתשה הממושכת שכופים ערביי ארץ ישראל על ישראל, התעצמות ההתחמשות של מדינות ערב ושל איראן וים השנאה הגואה ברחוב הערבי והמלובה על ידי המסגדים והתקשורת, בתי הספר והאיגודים המקצועיים, אך טבעי הוא כי ישראל תחזק את כוחות הביטחון שלה. אולם ישראל מתעקשת להטיל בעצמה מומים מבחינה צבאית, למרות הצורך במתן מענה לאיומי הלוחמה בנשק קונבנציונלי, ביולוגי, כימי, בליסטי, לוחמה א-סימטרית ולוחמת-כלאיים. סוג זה של לוחמה משלב כמה מסוגי הלוחמה האחרים ומאפשר לצד אחד

בשנות 1930-, נהג לפי אמונותיו האישיות בנוגע לסיוע להמונים ולרוח הפציפיסטית של בני ארצו והיה מוכן בשנות העשרים לקצץ בהוצאות על הצי כדי לשלם עבור רפורמות חברתיות. הוא היה משוכנע כי מלחמה נגד יפן היא בלתי אפשרית.³⁴

הפרופסור להיסטוריה, דונלד קגן (Kagan) כתב:

במאות התשע עשרה והעשרים... התחייבו מדינות מערביות לרווחה חומרית ופיזית של אזרחיהן ויצרו תוכניות חברתיות גדולות ויקרות. במדינה דמוקרטית, בכפוף לעוצמתן של דעת הקהל ושל קבוצות מאורגנות המרוויחות מנדיבותה, הממשלות ניצבות בפני לחץ הולך וגובר לספק את הדרישות הפנימיות על חשבון דרישות הביטחון.³⁵

בישראל, העברת התקציבים מן הצבא עלולה לגרום לכך שישראל תישאר, כדברי הרמטכ"ל דן חלוץ, עם צה"ל "בינוני" ולא משנה מהי יכולתו בלוחמה עירונית.³⁶ כאשר יגיע הצבא לרמה כזו, תהיה ישראל לטרף קל בגיוגול האזורי שלה.

■ תוצאות הקיצוצים בתקציב

מתעקשים על קיצוצים בהוצאות הביטחון הורגלו במשך יותר מעשר שנים לידיעות תכופות על קיצוצים.³⁷ הסכמתם ושביעות רצונם תופרנה ככל הנראה לאחר שיבינו את המציאות שיוצרים הקיצוצים.

1. תוכנית חומש

צה"ל פועל על בסיס של תוכנית חומש. עם זאת, כאשר המטה הכללי עומד מדי שנה בפני קיצוץ במימון, אין כל תועלת בתוכנית לחמש שנים. זה היה גורלה של תוכנית "קלע" לחמש שנים, שנועדה לשנות חלקית את כוחות היבשה מצבא שמרכזו הוא טנק מערכה כבד, לצבא קל ונייד יותר, דיגיטלי ומבוסס על כוח אש רב יותר ועל מודיעין מתקדם. התוכנית ננטשה. התוכנית לקיצוץ כוח שריון ב-6000 אנשי מקצוע כדי לשחרר כספים לתפישה החדשה, נפלה קורבן לדרישות הממשלה כי צה"ל יקצץ 4.5 מיליארד ש"ח מתקציבו.³⁸ קיצוץ זה של התקציב הממשלתי מבלבל את הצבא המנסה לתכנן לטווח קרוב ולטווח רחוק. בתנאים אלה אין לצפות מן המטה הכללי לחזות את עתידם של חיל האוויר, חיל הים והצבא, לעשות שינויים בדוקטרינה ובהרכב הכוח ולחתום חוזים. אף על פי כן, הממשלה ציפתה מן המטכ"ל לעשות זאת. סתירה כזו פוגעת בכלכלה ובביטחון הלאומי. ב-30 במאי 2006, לא הסתפק הקבינט בקיצוץ 510 מיליון ש"ח מתקציב הביטחון אלא גם סרב לאשר את התקציב הרב-שנתי של משרד הביטחון.³⁹ זאת למרות טענתו של שר הביטחון עמיר פרץ כי תקציב 2006 והתחזית הרב-שנתית כבר

מרקיע שחקים וישראל חייבת להתמודד איתן כדי לשמור על יתרונה האיכותי. דייוויד מולהולנד (Mulholland), עורך מדור העסקים ב-JDW התייחס ל"עלות העולה בהתמדה של אחזקת ציוד מתיישן והעלויות מרקיעות השחקים של פלטפורמות חדשות".²⁸ יתרה מזאת, כדי להחזיק כוח אדם איכותי על צה"ל להתחרות בשוק הפרטי. פירושו של דבר הוא משכורות גבוהות יותר והטבות. עלויות כוח אדם נוגסות חלק ניכר מעוגת התקציב. אם לא די בבעיות הכלכליות של שנות ה-1990 ובעומס הנוסף של המלחמה נגד הפלשתינים מאז שנת 2000, הוסיפו תביעותיה של השדולה החברתית עומס רב יותר על התקציב הלאומי.

מתוך רגשות הומניטאריים וצורך לשמור על רווחת ציבור בוחריהן, היו מפלגות פוליטיות אחדות נחשות להשיב מענקים שקוצצו בימי משטרו הפיננסי של נתניהו לרמתם הקודמת. מסע מפלגת העבודה בבחירות האחרונות התבסס על נושאי רווחה וחינוך.²⁹ הדרך הפשוטה ביותר כדי להשיג את תביעותיהם הייתה לקחת את הכסף מתקציב הביטחון המלא ב"עודפי שומן" שניתן לקצץ בהם בלי לפגוע בביטחון. גם אקדמאים ומקצוענים אחרים מתמקדים בקיצוץ תקציב הביטחון למימון תוכניות חברתיות. מומי דהאן, פרופסור באוניברסיטה העברית ולשעבר כלכלן בכיר בבנק ישראל ובמשרד האוצר, מציע לסייע בפתרון בעיית העוני: "לא קשה למצוא את הכספים הנדרשים עבור המלצותינו. הממשלה הנוכחית הודיעה כי היא מתכננת להפחית משמעותית את תקציב הביטחון."³⁰ אין ספק כי הממשלה הנוכחית היתה מקצצת סכומים גדולים עוד יותר מתקציב הביטחון בתקופת כהונתה אילולא המלחמה. ממש לפני פרוץ המלחמה נתגלה כי תקציב 2007 עשוי לכלול קיצוץ של 2 מיליארד ש"ח בתקציב הביטחון כדי לסייע לממשלה להעלות את תקציביהם של המשרדים "החברתיים".³¹ אפשר ששרי הממשלה לא רכשו השכלה בהיסטוריה, או, בדומה לשמעון פרס, העדיפו להתעלם מלקחיה. מכל מקום, אילו הבינו היסטוריה לא היו מפקירים את ציבור בוחריהם לסכנת מוות בשדה קב ובחזית הפנימית. הם היו מיטיבים לעשות אילו למדו מן הניסיון הבריטי בעשורים הראשונים של המאה העשרים.

כאשר גרמניה עסקה בהגדלת הצי שלה לצורך אפשרות של מלחמה, עסקה מפלגת הלייבור הבריטית בהקמת שירותים חברתיים וקיצצה בתוכנית הבניה של הצי שלה.³² מאוחר יותר, כאשר שר החוץ הליברלי סר אדוארד גריי (Grey) והממשלה הבריטית חזרו בהם מעמדתם והחלו להגדיל את הצי, היו רבים שהתנגדו לכך, מחשש שהרחבת הצי תפגע בתוכנית הרווחה הפנימית.³³

בשנים 1924-1929 שלטה ממשלה שמרנית, עם ווינסטון צ'רצ'יל כשר האוצר. חקיקה חברתית היתה חשובה מאוד במצע המפלגה וכללה הרחבת הביטוח הלאומי וקצבאות זקנה מוגדלות. צ'רצ'יל, התומך העיקרי בהתחמשות מחדש

אפשרו ונחתמו.⁴⁰ משרד ההגנה של ארה"ב, שאף הוא מתלונן על קיצוצים חמורים בתקציב, יכול בכל זאת לדבר על תוכניות ל"צבא שאחרי הצבא הבא" – "חזון לשינוי הצבא מארגון השייך לעידן התעשייתי לארגון של עידן המידע... המבוסס על ידע, מהירות ועוצמה."⁴¹ אין פירוש הדבר כי לממשלת ישראל אין חזון לשינוי בצבא, אולם הוא יותר בבחינת מבט חטוף בכיוון הלא נכון.

2. קיצור שרות החובה

בהשפעת גל השלום, כיבוש עיראק על ידי ארה"ב וההזדמנות לחסוך כמיליארד ש"ח, אישר שר הביטחון לשעבר, שאול מופז, את מסקנות ועדת בן-בסט לקצר את זמן שרות החובה הכללי. לפי המלצות אלה ישרתו גברים ביחידות קרביות שנתיים וארבעה חודשים במקום שלוש שנים וחייילים ביחידות לא קרביות ישרתו רק שנתיים.⁴² כמוכן, היפוכו של דבר הוא הנכון. כך אמר צוות ייעוץ של משרד ההגנה של ארה"ב. הצוות גילה כי אימוני הכוחות הצבאיים של ארה"ב אינם מספיקים כדי להכין את החיילים לדרישות שתוצגנה להם על ידי מערכות האלקטרוניקה החדשות, טכנולוגיות הרשת והמערכות הבלתי מאוישות בעתיד.

בקיצור, כולם חייבים לחשוב על שדה הקרב המודרני, גם בדרגות הזוטורות ביותר...

לוחמי העתיד עלולים למצוא עצמם בשדה קרב ללא תחושת נוכחותם של חבריהם אלא כצלמית (אייקון) על צג המחשב... התחום האלקטרוני יצר סוג של בעיות שאינן רק סבוכות, מפורטות ואין להן כל קשר אינטואיטיבי לחושינו הלא-דיגיטליים, אלא שהתחום עצמו משתנה במהירות כה רבה עד כי עלינו ללמוד דורות חדשים של פקודות תוכנה כמעט מדי שנה.

אף שנטען כי הטכנולוגיה תקל על החיילים בהשגת משימותיהם,⁴³ נראה כי ההפך הוא הנכון, כך קבע צוות הייעוץ.⁴⁴

פרופסור סטפן בידל (Biddle), משתתף קבוע בדיונים בסוגיות צבאיות ומדיניות, מסכים באומרו: "נשק [מתקדם] דורש רמות גבוהות יותר של אימון מכפי שנדרש במערכות פשוטות יותר."⁴⁴

בהתייחס למלחמה בעיראק ב-1991, מציניים אנתוני קורדסמן (Cordesman) ואברהם וגנר (Wagner): "יכולת הלחימה המודרנית מושפעת מאוד ממאזן הטכנולוגיה היחסי ומן ההכשרה והטקטיקה הקשורים בכך." הם מדגישים "מקרים שבהם הטכנולוגיה הוגבלה בשל אימונים ושיטות בלתי מספיקים."⁴⁵ ב-1998, גילה קורדסמן כי "לגמרי לא ברור שחיילי מילואים ומגויסי-חובה [ישראלים] מסוגלים לתפעל ציוד צבאי מתקדם ביעילות שישראל זקוקה לה."⁴⁶

כאשר הממשלה מקצרת את שירות החובה או משווה את מספר הגברים והנשים המשרתים בשירות פעיל, היא

מפחיתה את כוח האדם הכולל העומד בכל זמן נתון להגנת המדינה. ההצדקה לכך היא שישראל יכולה לצמצם את גודל כוחות הקרקע מאחר שהסיכון של קואליציית מלחמה נמוך עתה מאוד מאחר שעיראק נכבשה על ידי ארה"ב ולישראל הסכמי שלום עם מצרים וירדן.⁴⁷ בעיות אחדות כרוכות בחשיבה זו (למרות היותה דרך מעולה להפחתת עלויות).

כוחות ארה"ב השולטים עתה בעיראק יעזבו בסופו של דבר ויתירו מאחוריהם את עיראק במצב בלתי-ידוע; האם תישאר מדינה שלמה אחת או שלוש מדינות. קולות אנטי-ישראליים כבר נשמעים שם. הסכמי השלום עם מצרים וירדן תלויים בקיום הדיקטטורה באחת ובקיום המלוכה בשניה.

המזרח התיכון הפכפך מכדי ליטול סיכונים. יחסי הגומלין בין מדינות, היחסים או ההשפעה של מדינות על מיליציות ועל קבוצות טרור, הלחצים של מעצמות מחוץ לאזור על מדינות, לחצים המכתיבים את פעולותיהם של באי-כוח שאינם מדינות, היריבויות בקרב שחקנים שאינם מדינות, כל אלה מציעים מוקדי התלקחות רבים מדי.

3. הפחתת כוח אדם

אם יתלקח אחד ממוקדים אלה למלחמה, לא יהיה זמן להכשיר כוחות מילואים ולא כל שכן לגייס ולהפוך אזרחים לחיילים. יתרה מזאת, כפי שהסיק עוזר ראש אגף התכנון של צה"ל בפברואר 1999, המילואים אינם עוד מקור אמין של כוח אדם בשעה שטילים נופלים על אזורים בעורף ו"יש השפעות אחרות [בחזית הפנימית]."⁴⁸

קיים גם הטיעון כי בלוחמה העכשווית יוכלו עוצמה אווירית וחימוש מודרני לעצור התקדמותו של כוח תוקף וכי טיל החץ יביס את איום הטילים הבליסטיים. גנרל בדימוס בארי מקאפרי (McCaffrey), פרופסור באקדמיה הצבאית ווסט פוינט ומפקד דיוויזיה ח"ר ממוכנת ה-24 במלחמת המפרץ ב-1991, נמנה עם המתריעים נגד הסתמכות-יתר על כוח אווירי ונשק מרוחק על מנת לצמצם את כוחות הקרקע.⁴⁹ מקאפרי, אחד הגנרלים האמריקאים התוקפניים ביותר במלחמת 1991,⁵⁰ גינה את צמצום כוח האדם בצבא, בצי, בחיל הנחתים וביחידות של ארה"ב כדי להשקיע את החסכון בתוכניות חדשות לשינוי המבוססות על חידושים טכנולוגיים. במקום זאת, הוא טען בתוקף כי כדי להילחם על מנת לנצח – וזו הדרך היחידה להילחם במלחמה – חייבת המדינה "שיהיה לה מבנה הכוח הנחוץ כדי להכריע את האויב."⁵¹

תומך נוסף בכוח הכרעה הוא האיש ששמו קשור לדוקטרינה, קולין פאוול (Powell). בתכנון מלחמת המפרץ ב-1991 "נדהמו גורמים בכירים מגודל הכוח שדרש פאוול."⁵² בעקבות המלחמה הביע פאוול את דעתו: "כל מי שיש ביכולתו ליצור כוח הכרעה חייב לעשות זאת. רכשנו כוח זה כדי להילחם מלחמות... היינו מוכנים כמיטב

קלות המשקל של FCS תהיינה תלויות ברמות גבוהות של מודעות למצבים, על מנת להערים על האויב ולהימנע מקרב-אש ישיר.⁵⁷

שאלת השאלה האם ישראל יכולה להפסיק את ייצור המרכבה 4 ואת פיתוח המרכבה סימן 5 כדי לעבור חלקית לכלי רכב קלים יותר, אולי עם יכולת לירי טילים במקום תותחי 120 מ"מ.⁵⁸ ישראל אינה צריכה לחקות את הפרדיגמה של ארה"ב. ארה"ב שולחת כוח הרחק מחופיה והיא זקוקה לפלטפורמות קלות יותר הניתנות להובלה אווירית במהירות. ישראל צריכה להילחם רק בקרבות קרקע ליד גבולותיה. במלחמה האחרונה בלבנון, חדרו טילי RPG תוצרת רוסיה את המיגון הכבד של המרכבה. אילו היה תמהיל של פלטפורמות הכולל טנקים קלים או רכב "סטרייקר", היה מספר כלי הרכב המשורייני שנהרסו ומספר החיילים שנהרגו גבוה הרבה יותר. בלוחמה עירונית, בה המודעות למצבים פחותה, לא היה צורך בטילי RPG מתקדמים כאלה כדי לגבות מחיר משמעותי בכלים בעלי שריון קל יותר. בטוחים פתוחים ובלוחמה קונוונציונלית לא יוכל רכב במשקל של 20 טון לעמוד בפגיעת פגז תותח 120 מ"מ של טנק "אברמס" המצרי ואף לא בפני טילי נ.ט מונחים הנמצאים בידי החי"ר הסורי והפלשתיני.

קנת ברואר (Brower), מומחה ללוחמת קרקע, מאמין במרכבה סימן 4. "הישראלים לא ישיגו טנק שווה ערך תמורת פחות כסף" {כמחצית ממחירו של ה"אברמס" IM1A2}. סימן 4 הוא... קרוב לוודאי טנק המערכה העיקרי היעיל ביותר הקיים היום...⁵⁹ ברואר הזהיר כי אם איראן תיתן לסוריה טכנולוגיה מתקדמת של טנק T-72, ישראל עלולה לעמוד נוכח מחסור בטנקים. הוא מבסס זאת על חישוביו לפיהם כמחצית מטנקי המרכבה מצוידים בתותח 105 מ"מ, אותו הוא מכנה "שוליי". הוא שואל "האם די ב 1200 טנקים חמושים כראוי [בתותחי 120 מ"מ] כדי להגן על מדינת ישראל בעוד 10 שנים?"⁶⁰

זו שאלה הגיונית בהתחשב באיום הקיומי על ישראל הנשקף קודם כל מאמל"ח להשמדה המונית ולאחר מכן מלוחמה קונוונציונלית ולא מסכסוך בעצימות נמוכה. בלוחמה קונוונציונלית יש לכמות איכות משלה.⁶¹ צמצום בגודלו של צי המרכבה אינו מועיל וכך יש להתייחס גם תשלום עבור השינוי.

כוח אווירי מנצח במלחמות. אפשר לצמצם את כוחות הקרקע. טיעון זה מופרך בשתי מילים: עיראק (2003) לבנון (2006). קורדסמן ווגנר קובעים בצורה משכנעת במחקרם כי "ברור שכוח אווירי לא היה תחליף לכוח קרקעי" במלחמת עיראק ב 1991.⁶²

עם זאת, נכון שמטוס הקרב היום "יכול לעשות את מה שעשה גף שלם של מטוסים מדור מלחמת יום כיפור."⁶³ אולם צמצום חיל האוויר הישראלי יהיה משגה חמור. במקום זאת, יש להגדיל את מספר המטוסים בעלי כנף

יכולתנו לנצח מהר ובאופן מכריע.⁵³ פאוול לא היה מן הששים אלי קרב⁵⁴ אולם האמין כי אם יוצאים למלחמה יש לעשות זאת, לא בהדרגה, אלא בכוח מכריע מלכתחילה. אף על פי שעדיין לא כל העובדות והמסקנות בנוגע למלחמת לבנון ב-2006 ידועות, כבר ברור שכוחות קרקע בלתי מספיקים הופעלו בתחילת המלחמה. דבר זה, הגרוע לכשעצמו, הוא עניין של דוקטרינה. גרוע מזה היתה העובדה כי לא היו לצבא די כוחות סדירים כדי להילחם בשתי הזיתות; האחת בדרום, נגד ארגון טרור המאורגן בצורה עלובה והשנייה בצפון, נגד מיליציה קטנה אך מצוידת היטב. היה הכרח להעביר חיילי יחידת עלית מן הלחימה בדרום כדי לתגבר יחידת עלית אחרת בצפון. כאשר הוחלט לבסוף להטיל כוח פלישה חזק לתוך לבנון, היה צורך לגייס אנשי מילואים שלא אומנו באופן מספק. המטה הכללי והעומד בראשו הפכו את דוקטרינת פאוול על פניה.

4. צמצום פלטפורמות

בשנים האחרונות דובר רבות על צמצומים בפלטפורמות. להלן נימוקים אחדים לאישוש העמדה התומכת בצמצומים.

האיום של קואליציה ערבית להתקפה קונוונציונלית חוסל זמנית. עניין זה נדון בפרק הקודם. על ישראל לערוך שינויים בכוחותיה כדי להתאימם ללוחמת הי-טק מרושתת מודרנית; מספרים קטנים יותר של פלטפורמות קלות וניידות המייצרות כוח אש רב יותר, מדויק וקטלני יותר, לטווח ארוך יותר ועם יכולת תמרון גדולה יותר בשל שכלולים ב-C4ISR [מערכות פיקוד, שליטה, תקשורת, מחשבים, מודיעין, ויכולת פעולה משולבת] השינוי המבוסס על מהפכה בעניינים צבאיים הוא יקר ביותר. אפשר לקזז עלויות על ידי צמצומים בפלטפורמות ובכוח אדם; התיאוריה היא כי מספרים קטנים יותר יהיו יעילים באותה מידה בכוחות שעברו שינוי.

שינוי תפיסה, הייתה התיאוריה שדונלד ראמספלד, מזכיר ההגנה של ארה"ב, עמד ליישם כאשר שב למשרד ההגנה ודרש לצמצם את מספר החיילים והיחידות לפריסה במסגרת התוכנית למלחמה בעיראק ב-2003.⁵⁵ ראמספלד יישם את תוכניתו בעקשנות ובקשיחות המהוות את אחת הסיבות לכך שארה"ב עדיין נלחמת בעיראק. אם רוצים לבצע שינוי, יש לעשות זאת לאט, בגמישות ותוך בדיקה של כל צעד בדרך.⁵⁶

בעניין השינוי קיימת בעיה נוספת. מקדם קטל גבוה יותר מצד האויב יגרום לשחיקת פלטפורמות, אלא אם תחבולות וחומרים חדשים יעניקו יכולת הישרדות נוספת. אם לא, יהיה צורך בהגדלת מספרים ולא בצמצומים. תיאורטיקנים של מערכות הקרב העתידי (Future Combat Systems-FCS) של צבא ארה"ב, מודעים לכך ש"פלטפורמות הלחימה

קבועה בשל העומס שיוטל על חיל האוויר במלחמה עתידית נגד קואליציה ערבית. קיים גם איום לבסיסי חיל האוויר מטילים, רקטות, פצצות, ארטילריה, יחידות קומנדו ובעתיד גם טילי שיוט, מכיוון שהאויב שואף בכל כוחותיו להכריע את חיל האוויר הישראלי.

אם תותקף ישראל על ידי כוחות חזקים יותר מאי-פעם, תהיה המדינה תלויה במידה רבה בחיל האוויר. אין הגיון בזלזול בדוקטרינת פאוול על ידי צמצום חיל האוויר. (לפחות, שאלת הצמצום של צה"ל כחלק משינוי של מערך הכוחות המזוינים, צריכה להידון במסגרת צוותי חשיבה מקצועיים.⁶⁴ בסופו של דבר, אין לסכן את יכולתה של ישראל להתקיים על ידי [התפישה של צבא] "קטן יותר אך חכם יותר". אדרבא, יש להבטיח את קיומה על ידי [צבא] "גדול יותר וחכם יותר".

5. חיסול או עיכוב של פלטפורמות ופרויקטים

בין שיהיה גדול יותר וחכם יותר ובין שיהיה קטן יותר וחכם יותר, את ה"חכם יותר" יש לייצר, לרכוש, להשקיע ולפתח. יש לחדול מן ההכרזות הנשמעות לעתים קרובות: "אנו זקוקים לזה אבל אין כסף". שוב קיבלה ישראל טלטלה פוקחת-עיניים, הפעם מלבנון. אולם, האם תחדל הממשלה מבזבוז כספים לשווא – כפי שהיא עושה מדי שנה – ותתחיל להשתמש בהם בתבונה, במיוחד בנושאי ביטחון? או אז, במקום עיכובים, ישלים צה"ל את הצטיידותו בסוגי נשק וציוד שירתיעו כל קואליציה מהתמודדות בשדה הקרב.

האיום העיקרי על ישראל הוא אמל"ח להשמדה המונית. כדי להיות מוכנים, על המדינה להכין יכולת משולשת של מכה שניה – תגובה מן האוויר, מן הקרקע ומן הים.⁶⁵ ב-2003, מי שהיה מפקד חיל הים, האלוף ידידיה יערי, חזה כי חיל הים יהיה חלק מן הכוחות האסטרטגיים של צה"ל. בראש סדר העדיפויות היו עוד שתי צוללות דולפין.⁶⁶ עד תחילת 2005, צה"ל הקפיא את תוכניותיו של יערי.⁶⁷ בכל זאת, יורשו בתפקיד חש אופטימיות לגבי רכישת שתי הצוללות. ח"כ אפרים סנה, מתומכי התוכנית, טען כי "אנו בודקים כיצד לבנות בצורה הטובה ביותר את חבילת המימון כך שיכולות נחוצות אלה יגיעו לידי חיל הים של ישראל ויפה שעה אחת קודם".⁶⁸ תקוותיו של סנה היו אופטימיות מדי. כשנה וחצי לאחר מכן הופיעה ידיעה תחת הכותרת: "כוחה הצבאי של ישראל ירד ב-30 אחוזים", הידיעה מצטטת "בכירים" ומכריזה כי "כמעט כל פרויקט רכש חדש בחיל הים קוצץ או עוכב", לרבות צוללות דולפין תוצרת גרמניה, קורבטות מארה"ב וספינות-שטח בלתי מאוישות שהיו אמורות להיבנות בישראל.⁶⁹ האפשרות להחיות את עסקת הרכש של שתי הצוללות הייתה תלויה באפשרות לכלול אותה בתוכנית החומש לשנים 2007-2011, אשר בדיקתה נדחתה לזמן בלתי מוגדר.⁷⁰ אחרי כן, ב-23 באוגוסט 2006, דווח כי הושלמה העסקה ושתי הצוללות

תיוצרנה בגרמניה. עם זאת, המסירה צפויה להתחיל רק ב-2010.⁷¹ משמע שהצוללות תימסרנה באיחור מה אם תחליט איראן להתחיל בייצור נשק גרעיני תוך שנתיים או שלוש שנים. לא היה צורך להיות נביא כדי להבין את תחום הזמן של האתגרים מצד איראן ולבנון לפני שנה.

מחוץ למטה הכללי של צה"ל בתל אביב ובראשות פיקוד הצפון אין איש יכול לדעת אלו תוכניות הוכנו במשך שש השנים שקדמו ליולי 2006 כדי להילחם נגד חיזבאללה. עם זאת, דבר אחד ברור. צריכות היו להיות תוכניות למתקפת קרקע גדולה, כולל לוחמת שריון. המרכבה 4, לבד מהיותו הטנק המוגן ביותר בעולם, עשוי היה להיות מצויד במערכת חדשה להבסת ה-RPG וטילי הנ"ט שבידי חיזבאללה. מערכת "הפרס" (Trophy) היתה מוכנה לייצור ולהתקנה על השריון לפני שנה.⁷² בגלל סירובו של הממסד הביטחוני לממן את "הפרס", נכנסו הטנקים של צה"ל ללבנון ללא המערכת והדבר גרם לאבדות בלתי נמנעות, להרוגים ולפצועים מפגיעות RPG-29 וטילי הנ"ט. "סאגר" תוצרת רוסיה. עתה, לאחר קבורת המתים והכנת הפרוטות לנכים, עשויה מערכת "הפרס" להיות מוכנה להתקנה תוך חודשים ספורים, אם משרד האוצר ירצה בכך.⁷³ הרבה כבר נחשף ועוד ייחשף בנושא מחדל המוכנות התהומי במשך שש השנים שקדמו למלחמת לבנון השניה. אחד המחדלים הוא מערכת "הפרס" שני הוא פרויקט "נאוטילוס" (THEL).

מזה כמה שנים, ארה"ב וישראל משתפות פעולה בפיתוח מערכת להשמדת רקטות קצרות טווח. הנשק החדש, המגושם והלא-נייד, המשתמש בטכנולוגיית לייזר, נוסה בהצלחה בארה"ב בינואר 1996.⁷⁴ הייתה מחלוקת בנושא היתכנות ה-Tactical High Energy Laser-THEL (מערכת לייזר טקטית בעלת אנרגיה גבוהה) הפועלת נגד האיום מלבנון. פרופ' יצחק בן ישראל, מי שעמד בראש מינהל המחקר והפיתוח של חימוש במשרד הביטחון, סבור כי "נשק הגנתי נגד רקטות מתאים לפעולות טרור, או חמש רקטות פה, 20 רקטות שם, אבל לא כאשר אתה מותקף באלפי רקטות".⁷⁵ בו בזמן, תת-אלוף יוסי קופרווטר, עד לאחרונה ראש אגף מחקר במודיעין הצבאי,

מציין כי המודיעין הצבאי הצביע על הצורך במערכת THEL "שוב ושוב".⁷⁶

לא היה כל ספק כי הצורך היה קיים מזה זמן, מאחר שחיזבאללה שיגר מדי פעם קטיושות אל צפון ישראל. השאלה הייתה מתי תהיה מערכת ה-THEL מבצעית? ב-1999 כתב פרופ' אנגילו קודווילה (Codevilla), מומחה להגנה מפני טילים, "שכלולים מושגים בהצלחה כה רבה עד כי יש יסוד לתקווה כי ה-THEL תהיה מבצעית כמתוכנן, במהלך שנת 1999".⁷⁷ תקווה זו נכזבה. משנשאל מדוע, הסביר עיתונאי המתגורר בישראל ומאמריו מופיעים תכופות ב-Defense News כי קיים אי רצון במשרד הביטחון של ישראל להקצות כסף לפרויקט.⁷⁸ יש לשאול

כיצד היתה האוכלוסייה בצפון ישראל מגיבה היום לדבריו של פרופ' בן ישראל כי נשק הגנתי יספיק רק נגד קטיושות המשמשות לטרור.

עתה, אחרי שהמוות, הפציעות, ההרס, אובדן מקומות העבודה, בתי העסק הסגורים והפחד מן המלחמה הבאה נגד חיזבאללה היו מנת חלקם של כששית מאוכלוסיית ישראל, הממשלה תיחפו להתחיל מחדש בפרייקט להגנת אזרחיה מפני התקפת רקטות.

אם נשק כדוגמת THEL יכול להרתיע ברמה המקומית, החלל עשוי לספק מקום להרתעה אזורית. האמצעים הם לוויינים גדולים, קטנים, קטנים מאד וזעירים. מאחר שישאל האם בעלת יכולת שיגור לוויינים, לעולם לא יהיה האויב, איראן למשל, בטוח איזה מידע מועבר על ידי הלוויינים ולאילו יעדים הם עלולים להיות מכוונים. מדינה עוינת בעלת יכולת של אמל"ח להשמדה המונית, כגון איראן, סוריה, ערב הסעודית או מצרים, תגלה פחות נכונות לשגר טיל בליסטי בודעה כי לוויינים הם חלק ממערך ההגנה של ישראל נגד טילים בליסטיים. בעתיד הן תורתנה הרבה יותר אם הלוויין עצמו יישא טילים נגד טילים.

היום, הלוויינים הכרחיים לצורך תקשורת ואיסוף מודיעין. משנה לשנה, החלל הופך לחלק בלתי נפרד מן הלוחמה המודרנית ומוסיף מורכבויות רבות ללחימה בעידן המידע.⁷⁹

מדינות ערביות/מוסלמיות עוינות לישראל ממש או באופן פוטנציאלי, תצטרפנה למועדון החלל על ידי ייצור או רכישה של לוויינים. על ישראל להקדים אותן בפער גדול.⁸⁰ מבחינה טכנולוגית אין הערבים ברי-תחרות, אולם איראן וערב הסעודית יכולות להרשות לעצמן פרויקטים יקרים כאלה; ישראל, הנמצאת עתה במצוקה כספית בשל הוצאות ביטחון⁸¹, נאלצת לדחות תוכניות חלל חשובות או לוותר עליהן.

לא כולם מטיפים למשרד הביטחון להגדיל את העומק האסטרטגי של ישראל אל הים ואל החלל. האלוף עמוס ידלין מחיל האוויר, חבר המטה הכללי, הזהיר כי "החלל הוא מקום יקר מאוד לשכון בו... כמובן, יש יתרונות עצומים ביכולת לפרוס נכסים בחלל אולם אין הם עומדים במושגי עלות-תועלת, במיוחד כאשר ניתן לספק חלק מיתרונות אלה על ידי יכולות אחרות." אחד האמצעים שאליו הוא התייחס הוא מל"טים.⁸² לאמתו של דבר, בשנת 2004 נעשו קיצוצים חמורים במו"פ, שגרמו לעיכוב פרויקטים רבים הקשורים בחלל.⁸³ ח"כ אפרים סנה, חבר בוועדת חוץ וביטחון של הכנסת ומתנגד מושבע לקיצוצים מסוג זה בהוצאות קבע: "קיצוצים בתוכניות אלה מזיקים מאוד, מכיוון שהם מושכים את זמן הפיתוח ובעיקר מרחיבים את חלון הפגיעות שלנו." יתרה מזאת, "בנושא לווייני הסיוור האסטרטגיים, עיכובים בתוכניות אלה מאריכים את

עיוורוננו או לפחות מאריכים את העדר המודעות השלמה שלנו למצב.⁸⁴ ישראל אינה יכולה לסמוך על בעלת ברית כלשהי בנושא מודיעין לווייני. עליה לקיים תוכנית חלל משלה כך שמלבד מודיעין אלקטרוני ותקשורת יעמדו לרשותה אמצעים לחזק את יכולת ההתקפה וההגנה שלה (נשק מונחה בדיוק, מערכות נגד טילים בליסטיים). בהגיעה אל החלל ישראל מחזקת את ההרתעה שלה ואם תיאלץ להילחם היא מגבירה את סיכוייה לנצח.

פרוייקטים נוספים נדחו מסיבות תקציביות. אחד מהם הוא תחליף מקומי ל-M113A, נושא הגייסות המשורייני של צה"ל. הנגמ"ש החדש מבוסס על המרכב של המרכבה וכולל טכנולוגיה עתידית. צה"ל החליט גם שלא לצייד מייד את כוחות החי"ר שלו ברובה "תבור" הנחשב לעולה על ה-M-16. הודו היא אפוא הקונה העיקרי של רובה זה. ממשלת ישראל, שאינה מסוגלת לגייס את המימון, מחפשת שותף אסטרטגי אמריקאי, כך שהדולרים מן המענק של ארה"ב יאפשרו את מימון הייצור. חלופה אחרת היא להמשיך ולרכוש את ה-M-16.⁸⁵ משמעותה של חלופה זו היא אובדן נוסף של מקומות עבודה לעובדים הישראלים.

מהלומה נוספת לכוחות הקרקע תהיה השפעת התקציבים הבלתי-מספיקים על עתידו של טנק המרכבה. יש סיכוי לצמצום ואף להפסקת הייצור של מרכבה 4 ב-2007. סכנה גדולה מרחפת על הפיתוח העתידי של מרכבה 5 הכולל מערך ממוחשב להשמדת טילי נ"ט. פרויקטים אחרים של הצבא, אשר לדחייתם או השעייתם תהיה השפעה שלילית על יכולות הלוחמה הקונוונציונלית והא-סימטרית של ישראל, הם מערכות של רקטות מונחות ארוכות טווח וצמצום הרכישה של מל"טים. המזלי"ט אמור להיות חלק ממערך הלחימה הגדודי. יכולת "הראיה מעבר לגבעה" חיונית עבור כוחות הקרקע.⁸⁶

הודעה על עיכוב, אכן "קטלני", הגיעה עם ההודעה כי חיילים רבים בשדה הקרב לא קיבלו אפוד-מגן קרמי חסין קליעים.⁸⁷ מובן מאליו כי פוליטיקאים מן הדרג המקומי והלאומי ראו צורך רב יותר בכסף למימון בזבוז פזרני של הרשויות המקומיות במקום להגנה על חיי החיילים.

במהלך זה של קיצוץ, עיכוב וביטול פלטפורמות כדי לחסוך כסף, ישראל מאבדת את ההרתעה ומכינה במו ידיה את תבוסתה במלחמה הקונוונציונלית הבאה. ח"כ אפרים סנה הכריז באוגוסט 2003: "בגלל דרישות התקציב הקשות, קוצצו יחידות ונאלצנו להפחית את כמות החימוש והחומרים בים באוויר וביבשה... הקיצוצים המערערים את מערכות הלחימה ואת אימון הלוחמים, הביאו אותנו אל הקו האדום ממש... בנושא תקציב הביטחון הגיע צה"ל אל קצה גבול יכולתו. מעבר לכך לא יוכל להבטיח ביטחון לאזרחי ישראל."⁸⁸

חלקו השני של המאמר יראה אור בגיליון הבא. ■

- 18 בדומה לטקטיקה גרמנית ממלחה"ע II, הכוחות המיוחדים הסורים יוכלו להתמקם בתוך מדינת פלשתינ תוך שהם מתחזים לאנשי עסקים או לתיירים ולחכות לשעת כושר לפעולה. ראה: Liddell Hart, *Strategy*, p. 234.
- 19 Bernard Smith, "Don't Trust Demilitarization", original manuscript; a slightly edited version appeared in Yochanan Ramati (ed.), *Bulletin of the Jerusalem Institute for Western Defence*, June 2006, pp. 1-5.
- 20 Bernard Smith, "The Palestinian Army is Here", *JP*, January 24, 1997, אמיר אורן קובע, "לחמאס יש שלושה יעדים בתוכניות לפיתוח רקטי: טווח, ראש-קרב, וצורה. אם הפלשתינים יצליחו להבריח כמה רקטות קרקע-קרקע מדגם פאגיר מלבנון או מאיראן, הם יהיו מסוגלים להגיע לתל-אביב. אולם גם ללא רקטות אלה, הם הוכיחו כי ביכולתם לפגוע במרכז אשקלון והם שואפים לפגוע בבסיס חיל האוויר בחצור.", < www.haaretz.com >, 6 יולי 2006.
- 21 Smith, "The Palestinian Army...", *JP*, August 11, 2006.
- 22 *Janes Defence Weekly* (hereafter referred to as *JDW*), October 15, 2003, p. 14;
- 23 יונתן ליפוב (Lipow) שאל במרירות: "האם צנחנים משפרים את...מ" יומנות החי"ר שלהם על ידי איש מחסומים?", *JP*, 16 אוגוסט 2006.
- 24 "Hizbullah and Hybrid Wars", DefenseNews.com, August 14, 2006, < www.defensenews.com/story.php?F=2034299&C=commentar- >, < יחיובאללה, ארגון לוחם ופוליטי כאחד, נוקט מלחמת כלאים. Smith, "Don't Trust Demilitarization", p. 1-4.
- 25 קומוניקט מדוברת משרד הביטחון, רחל נידק-אשכנזי.
- 26 *JP*, 22 ספטמבר 2006, לאחר כשש שנים תולה ליפוב חלק ניכר מן האשמה ב"ביצועיו הדלים של צה"ל בשדה הקרב" במלחמת 2006 בלבנון, בשר האוצר לשעבר בנימין נתניהו. לטענתו, התעקשותו של נתניהו על קיצוצים עמוקים; *JP*, 16 אוגוסט 2006, בתקציב הביטחון בשנים 2003 עד 2006 מסבירים את חוסר האימוץ ואי-המוכנות של צה"ל.
- 27 *JDW*, 5 נובמבר 2003, עמ' 18, גם קיני וכהן קובעים כי "עלויות הכניסה ליכולות צבאיות מסוימות הן עצומות ובמקרים מסוימים (כגון מטוס החמקן או מטוסי לוחמה אלקטרונית מתקדמים) רק מעצמת-על יכולה להרשות זאת לעצמה. Thomas Keaney and Eliot Cohen, *Revolution In Warfare?, Air Power in the Persian Gulf*, 130 הוא 220; Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 1995, p. 220 מיליון דולר למטוס ויחד עם עלויות הפיתוח עולה המחיר ל-350 מיליון דולר. F-22 מחירו של מטוס הקרב, *IHT*, 12 ספטמבר 2006, ה-F-35 זול יותר ומחירו 35 עד 50 מיליון דולר למטוס.
- 28 < www.haaretz.com >, May 31, 2006.
- 29 < www.forward.com/articles/8011 >, June 23, 2006.
- 30 *Ha'aretz*, July 2, 2006.
- 31 Donald Kagan, *On the Origins of War*, NY: Doubleday, 1995, p. 155.
- 32 שם, עמ' 207.
- 33 Paul Knaplund, *Britain, Commonwealth and Empire 1901-1955*, NY: Harper & Brothers, 1956, pp. 16, 41; Kagan, *On the Origins*, p. 331.
- 34 שם, עמ' 572.
- 35 *JP*, June 1, 2006.
- 36 *JP*, July 30, 1997; *Ha'aretz*, August 19, 1998; *JP*, August 20, 1999; *JDW*, February 26, 2003; *Aviation Week and Space Technology*, June 16, 2003; *Ha'aretz*, September 5, 2003; *JP*, January 2, 2005; *Ha'aretz*, July 2, 2006.
- 37 "Israeli Military Scraps 5-Year Plan", *Middle East Newslite*, February 24, 2006, < www.tau.ac.il/jcss/menews240206.html >.
- 38 "Israel's Military Strength Declines 30 Percent", < *World Tribune* >, June 2, 2006.
- 1 Robert Kaplan, *Warrior Politics*, NY: Vintage Books, 2003, p. 48.
- 2 B.H. Liddell Hart, *Strategy*, NY: Frederick A. Prager, 1956, p. 73-74.
- 3 Peter Mansfield, *The Arabs*, NY: Penguin Books, 1981, pp. 517-518, 519-520.
- 4 Shmuel Katz, *The Hollow Peace*, Israel: Dvir, 1981, p. 303.
- 5 *Ibid.*, p. 304.
- 6 מצרים לחצה על מדינות התת-סהרה שלא לכוון יחסים דיפלומטיים עם ישראל. מדינות ערב הצהירו על עמדתן האנטי-ישראלית שוב ושוב בעצרות האו"ם. במשך העלייה הגדולה מברכה"מ לשעבר, התאמצו הערבים להפסיק זאת ב-1990, מחשש מפני חיזוקה של ישראל. החרם הכלכלי על ישראל עודנו קיים ומצרים עושה כל שביכולתה כדי למנוע קשרים בין שתי המדינות.
- 7 *The Jerusalem Post* (hereafter referred to as *JP*), March 19, 1989, A more pointed remark came from a less prominent source, an Arab colleague of a Mevaseret Zion pharmacist. "One day, when the Israelis become weak and tired, we shall throw them into the sea."; "Letters to the Editor", *JP*, July 27, 2006.
- 8 Aaron D. Miller, "Changing Arab Attitudes toward Israel", *Orbis*, Winter 1988, pp. 89-90, also, p. 70.
- 9 Robert Satloff, *Troubles On The East Bank*, NY: Praeger Publishers, 1986, p. 92.
- 10 רשימה חלקית המראה כיצד בונה ארה"ב את הכוחות הסעודיים כוללת: מטוסי יירוט F-15C/D , ו-F-15S רב-תכליתיים; מסוקי תקיפה אפאציי AH-64; טילי אוויר-אוויר J/P, AIM-9; טילי אוויר-קרקע AGM-65 A/D; טילי אוויר-קרקע 9L/M, AIM-9S, AIM-120 AMRAAM's; G MAVERICK; מטוסי E-3A AWACS; טנק מערכה עיקרי M1A2. שלמה ברום ויפתח שפיר (עורכים), *The Middle East Military Balance 2001-2002*, Cambridge, Massachusetts: Belfer Center for Science and International Affairs, 2002, pp. 292, 294-297.
- 11 ב-1985 הפגין גנרל ישראלי על-שם את דאגתו בהעירו כי צה"ל "חייב לחשוב...על מדינות ערביות אחרות שאיכות כוחן משתפרת מיום ליום כתוצאה ממשלוחי נשק מארה"ב, ממדינות מערביות אחרות ומברכה"מ", "Israel's Defense: As Good As 'Ever'?" *The New York Times Magazine*, May 19, 1985, p. 64.
- 12 Bernard Lewis, *What Went Wrong*, NY: Oxford University Press, 2002, p. 155.
- 13 "Week's End", *Ha'aretz*, December 21, 2001.
- 14 להארץ הן למהדורה האנגלית.)
- 15 ישראל מודאגת לגבי השאלה האם ובאיזו מידה העבירו האמריקאים למצרים טקטיקות ישראליות, לאחר שערכו תמרונים משותפים עם כל אחד מן הצדדים.
- 16 בגלל האופי המכריע והסופי שמייחסים הערבים/האירנים למלחמה זו, הם ינקטו אמצעים קיצוניים, כלומר, לוחמה כימית וביוולוגית. למצרים ולסוריה יש יכולות לוחמה כאלה וכן מערכות שיגור. במשך 10-15 השנים האחרונות הצטיידה איראן ביכולת לוחמה כימית וביוולוגית. (ראיון עם ד"ר דני שוהם, עמית מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן).
- 17 את טיל AGM-84 הרפון, שהעבירה ארה"ב למצרים ניתן לירות מן האוויר ומן היס. הרפון II מכונה בישראל "טומהוק לעניים" (הארץ' 1 בינואר 2002). קולונל צ'ק אנדרסון, ראש מטה הפיקוד להגנה אווירית וטילית של הארמיה ה-32 בשנת 2003 מכנה את טילי השיוט "חיל אוויר לעניים" וסבור שירי טילי שיוט עיראקיים היה בבחינת "מבט חטוף אל איומי העתיד", *International Herald Tribune*, June 21-22, 2003 (להלן: IHT).
- 18 לאחר ששרד את מלחמת 2006 ימשך חיזבאללה לקבל נשק מסוריה ואיראן ואימונים צבאיים מאיראן ותוך שנים ספורות יהיה כוח צבאי רב עוצמה אשר לא יתקשה לגייס לוחמים.

- גדולות של טילים ומשגרים...מנקודת מבטם, הטילים הבליסטיים הם מעין ארטילריה ארוכת טווח, אשר ההיבט הכמותי שלהם אינו חשוב פחות ולעתים אף חשוב יותר מן ההיבט האיכותי. – Ibis, "A Critique", – Ibis, *Ballistic Missiles: The Threat and the Response*, Arieh Stav (ed.), Ballistic Missiles: The Threat and the Response, London: Brassey's, 1999, p. 253, emphasis added.
- Cordesman and Wagner, *Lessons of...*, p. 684.⁶²
- קומוניקט מאל"מ (מיל.) בחיל האוויר, יואש צידון-ציאטו.⁶³
- הסכנה הנשקפת לדיון כזה ולהגינות אינטלקטואלית בתוך צה"ל מודגשת בטור של קרולין גליק בג'רוזלם פוסט ב-9 ביוני 2006, בנושא, כיצד מתייחסת הנהגת צה"ל לחושבים עצמאים. המסר העולה מן הקצונה הבכירה של צה"ל הוא כי מסוכן לחלוק על החשיבה של הנהגת הצבאית והמדינית.⁶⁴
- ראה הערה 13. התשובה לכוונה כזו היא מכת-מנע מקדימה של ישראל, אם ארה"ב לא תהרוס את היכולת הגרעינית הצבאית של איראן.⁶⁵
- הארץ, 19 בפברואר 2003.⁶⁶
- JP*, January 2, 2005; *DefenseNews*, January 17, 2005, <www.defensenews.com>.⁶⁷
- שם.⁶⁸
- < World Tribune.com >, June 2, 2006.⁶⁹
- Interview with *Defense News* reporter Barbara Opall-Rome, July 30, 2006.⁷⁰
- JP*, August 23, 2006; *JP*, August 27, 2006.⁷¹
- ראיון עם ד"ר עזריאל לורבר, 17 באוגוסט, 2006.⁷²
- JP*, July 26, 2006; *JP*, September 8, 2006.⁷³
- Angelo Codevilla, "Missiles Defence and Israel", Arieh Stav (ed.), *Ballistic Missiles...*, p. 102; *JP*, February 11, 1996.⁷⁴
- הארץ, 24 באוגוסט 2006. לדבריו של ח"כ יובל שטייניץ, הגיעו התנגדויות פרויקט נאוטילוס הן מצבא אה"ב והן מצה"ל וגרמו לכמה הפסקות, *JP*, "Editors Notes", August 11, 2006, p. 9.⁷⁵
- Ha'aretz Magazine*, August 11, 2006, p. 9.⁷⁶
- Codevilla, "Missiles, Defence...", p. 102.⁷⁷
- Interview with Barbara Opall-Rome, July 30, 2006.⁷⁸
- מי שהיה מפקד חיל האוויר, אלוף איתן בן-אליהו אומר: "אי אפשר לאסוף מודיעין על [מדינות] המעגל החיצון, בלי החלל." David Fulghum, "Israel's Dilemma: Where to Cut?", *Aviation Week & Space Technology* (hereafter called *AW*), June 16, 2003, p. 136.⁷⁹
- תעשיית החלל הישראלית תעסיק אלפי מדענים ומהנדסים בישראל במקום שיצטרפו לזליגת המוחות לחו"ל מדי שנה, המעשירה את כלכלתן של מדינות אחרות.⁸⁰
- See for example "Micro and Nano Sats", *AW*, June 16, 2003, where the sub-headline reads, "Only a Lagging Economy Holds Back High-Resolution Israeli Space Surveillance", p. 140.⁸¹
- Barbara Opall-Rome, "Israel's Military Cuts Satellite Funds", July 19, 2004, < DefenseNews.com >.⁸²
- שם. עשרות מיליוני דולרים היה משהב"ט אמור להעביר מלוויינים לתחומים חשובים אחרים כגון מסוקי תקיפה ומערכות. הקיצוצים השפיעו על לוויין חישה מרחוק, לוויין תקשורת ומערכת הדגמה טכנית של מיפתח רדאר סינתטי. השלמת C2 פרויקטים אלה תוכננה ל-2005 ו-2006.⁸³
- שם.⁸⁴
- JDW*, February 26, 2003, pp. 16, 18; interview with Barbara Opall-Rome, July 30, 2006; *Rome*, July 30, 2006; 4 בפברואר 2003.⁸⁵
- "Israel's Military Strength Declines 30 Percent", *World Tribune*, June 2, 2006; interview with Barbara Opall-Rome, July 30, 2006.⁸⁶
- JP*, March 6, 2003.⁸⁷
- הארץ, 4 באוגוסט 2003.⁸⁸
- שם.⁴⁰
- General Dennis J. Reimer, USA, "The Army After Next: Revolutionary Transformation", *Strategic Review*, Spring 1999, p. 41.⁴¹
- ישראל תיטיב לעשות אם תקלוט את דברי הגנרל רימר: "אין אנו יכולים להרשות לעצמנו לקצץ בצבא כדי לעשותו מודרני. אין הצבא יכול לקחת פסק זמן ממוכנותו. עלינו להשתנות תוך כדי ביצוע האסטרטגיה הצבאית הלאומית..." (שם עמ' 42).
- קומוניקט של דוברת משרד הביטחון, רחל נידק-אשכנזי, <http://pqasb.pqarchiver.com/jpost/access/995416121.html>.⁴²
- JDW*, August 13, 2003, p. 4.⁴³
- Stephen Biddle, "Victory Misunderstood: What the Gulf War Tells Us about the Future of Conflict", *International Security*, Fall 1996, <www.comw.org/rma/fulltext/victory.html>.⁴⁴
- Anthony Cordesman and Abraham Wagner, *The Lessons of Modern War, Volume IV: The Gulf War*, Boulder, CO: Westview Press, 1996, pp. 956-957.⁴⁵
- Anthony Cordesman, "How the IDF Stacks Up", "Ha'aretz Report: A Nation on the Defensive", *Ha'aretz*, September 20, 1998.⁴⁶
- נוויל צימברלין אמר ב-1908: "אין לסמוך על חוזים כדי לשמור על השלום...עלינו להיות חזקים מכדי שנותקו." Kagan, *On the Origins*, p. 376; סבור כי "מדינות ערב מתמידות בהתעצמותן הצבאית הכוללת אהרון לברן, מסיבות שונות. ראשית כל, הן לא זנחו את תפיסת המאבק הצבאי נגד ישראל כחלופה בת-קיימא. מדינות הסירוב רואות במאבק חלופה עיקרית; המתונות רואות בה חלופה אפשרית, Aharon Levran (ed.), *The Middle East Military Balance 1986*, Boulder, CO: Westview Press, 1987, p. 67.⁴⁷
- JP*, February 3, 1999.⁴⁸
- Wall Street Journal* (hereafter called *WSJ*), August 2, 2001.⁴⁹
- Michael Gordon and General Bernard Trainor, *The Generals' War*, Boston: Little, Brown and Company, 1995, p. 62.⁵⁰
- WSJ*, August 2, 2001.⁵¹
- Gordon and Trainor, *The Generals' War*, p. 154.⁵²
- שם.⁵³
- על התנגדותו של גנרל פאוול לפתיחה של ארה"ב במלחמה לשחרור כוויית, ראה שם, עמ' 33, 34, 36, 37.⁵⁴
- Michael Gordon and General Bernard Trainor, *COBRA II*, NY: Pantheon Books, 2006, pp. 21-117, *passim*.⁵⁵
- מאמר זה אינו נוקט עמדה לגבי היתרונות הכוללים של שינוי או מה שנקרא "המהפכה בעניינים צבאיים" *JDW*, 27 August, 2003, p. 25.⁵⁶
- ד"ר עזריאל לורבר, מומחה למערכות נשק ולהתפתחותן, חוזה תמהיל של רכב משוריין קל יותר עם יכולת לירי טילים ושל מספר מצומצם יותר של טנקי מערכה עיקריים כבדים יותר. ראיון עם ד"ר לורבר, 8 באוגוסט, 2006.⁵⁷
- Quoted in *DefenseNews.com*, July 24, 2006, <www.defensenews.com/story.php?F=1961666&C=thisweek>.⁵⁸
- שם.⁵⁹
- "הייתה זו 'מנת-יתר' של כלי נשק שניתנה ברגע האחרון [עוד טילי יסטרלה] ויסאג'ר' שניתנו לכוחות התקיפה] שאפשרה לחיל הרגלים להחזיק מעמד וגנרל דיין הודה לימים כי לא החידוש שבכלי הנשק הוא שהפתיע את הישראלים אלא זמינותם במספרים גדולים כל כך למצרים עם פתיחת הקרב." Mohamed Heikal, *The Road to Ramadan*, NY: Quadrangle, 1975, pp. 15-16.⁶⁰
- לטילים כחלק מלוחמה קוונטוניולית או כצורה נפרדת של לוחמה, המספרים קובעים. דני לשם, לשעבר איש מודיעין של צה"ל ומרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, קובע: "צבאותיהן של מדינות ערביות רבות ושל איראן...מיחסים חשיבות רבה להיותם מצוידים בכמויות